

CZAS DLA DZIECI

SPIS

TREŚCI

PODEJMOWANIE NAJWŁAŚCIWSZYCH DECYZJI	02
CZY DZIECI NAPRAWDĘ POTRZEBUJĄ OBOJGA RODZICÓW?	06
CZY KTÓREŚ Z RODZICÓW JEST WAŻNIEJSZE?	08
W JAKIM WYMIARZE KONTAKT JEST NAJBARDZIEJ WSKAZANY?	10
CZY KONTAKT ZAWSZE JEST DLA DZIECI WSKAZANY?	14
CO NALEŻY POWIEDZIEĆ DZIECIOM?	18
PORADY I WSPARCIE	21

Podejmowanie najważniejszych decyzji

Dzieci mają prawo do utrzymywania więzi z obojgiem rodziców. Kiedy dochodzi do rozpadu rodziny, bardzo ważną sprawą dla dzieci jest podtrzymywanie i rozwijanie relacji zarówno z obojgiem rodziców, jak i pozostałymi członkami ich rodziny oraz krewnymi.

Najkorzystniejszymi warunkami do kontynuowania takich relacji są okoliczności, w których:

- dzieci mają zapewnione bezpieczeństwo i są trzymane z dala od występujących w rodzinie konfliktów
- dzieci są otoczone troską i dobrą opieką rodzicielską

Po wcześniejszym rozważeniu potrzeb, opinii i odczuć dzieci, najlepszymi osobami do ustalenia takich warunków są zazwyczaj rodzice.

Gdy następuje rozpad rodziny, rodzice bywają do takiego stopnia skupieni na negocjowaniu czasowego wymiaru kontaktu¹ z dziećmi, że nie pamiętają o prawdziwym celu spędzania wspólnego czasu dziećmi.

¹ Kontakt jest terminem oznaczającym ustalenia w kwestii utrzymywania relacji z dzieckiem przez rodzica lub opiekuna, który przestaje z dzieckiem mieszkać.

Każdy, kto przeżył rozpad rodziny wie, jak ciężkie może to być doświadczenie. Zachowanie spokoju i rozsądku przy towarzyszących takiej sytuacji emocjach bywa trudne. Często wydaje się, że w obliczu całkowitego załamania komunikacji między Wami ustalenie czegokolwiek jest po prostu niemożliwe. Chociaż skoncentrowanie się na interesach dzieci może być wówczas trudne, wielu rodziców odkrywa, że odsunięcie konfliktów na drugi plan i zainteresowanie się potrzebami swoich dzieci otwiera drogę do poczynienia ustaleń na przyszłość. Dzieci darzą Państwa miłością, zależą od Was i będą w tym czasie, bardziej niż kiedykolwiek, potrzebowały troski i uspakajających zapewnień. Podjęcie najważniejszych decyzji odnośnie ich przyszłości jest sprawą kluczową.

Niniejszy poradnik został przygotowany przez *CAFCASS (The Children and Family Court Advisory and Support Service)* - Usługi Poradnictwa Sądowego i Wsparcia Dzieci i Rodziny. Jest on przeznaczony dla rodziców, dziadków i opiekunów stojących w obliczu rozpadu rodziny oraz trudnych decyzji dotyczących dalszego wychowywania dzieci. Podaje informacje przydatne w podejmowaniu najważniejszych decyzji odnośnie ustaleń dotyczących dzieci. Pomoże on także zrozumieć stanowisko, jakie reprezentują pracownicy *CAFCASS* podczas doradzania rodzinom i sądom w uzgadnianiu zasad kontaktu z dziećmi. Uważamy, że macie Państwo prawo do tych informacji i do zaznajomienia się ze spojrzeniem specjalistów na kwestie o priorytetowym znaczeniu dla Waszych dzieci. Każdy rozdział poświęcony jest określonym zagadnieniom i problemom, z jakimi, według naszego doświadczenia, najczęściej spotykają się rodziny występujące w wyniku separacji na drogę sądową.

INFORMACJE O CAF/CASS

CAF/CASS jest poza-departamentowym organem publicznym, niezależnym od sądów, opieki społecznej, władz oświatowych i medycznych oraz innych organizacji o podobnym charakterze. Nasi pracownicy są przeszkoleni i mają doświadczenie w pracy z dziećmi i ich rodzinami. Pomagają rodzinom i doradzają sądom w kwestiach dotyczących dobra dziecka.

Naszym zadaniem jest:

- Nadrzędne traktowanie interesów dziecka i dopilnowanie, aby prawa, opinie i potrzeby dziecka były brane pod uwagę podczas sporów i rozpraw sądowych.
- Promowanie dobra i bezpieczeństwa dziecka.
- Poszanowanie praw i obowiązków rodziców, dziadków i innych opiekunów
- Zachęcanie do kooperacji pomiędzy osobami posiadającymi prawa do dziecka.

Nasze działania opierają się na doświadczeniu i badaniach popartych wszechstronnym przygotowaniem szkoleniowym. W tym poradniku odwołujemy się do różnych badań, które pomogły w ukształtowaniu naszych opinii na temat prawa do kontaktu z dzieckiem.

NASZA PRACA Z RODZINAMI

Kontakt z nami następuje poprzez:

- **Wspieranie rodzin** – kursy w rodzaju: “Jak radzić sobie z rozwodem”, usługi mediacyjne, porady psychologa, ośrodek do kontaktu z dziećmi lub inne współpracujące z nami organizacje.
- **Usługi rozstrzygnięcia sporów** – dostępne dla większości zgłaszających się do sądu rodzin. Pomoc dzieciom, rodzicom i opiekunom w osiągnięciu porozumienia sprawach kontaktu z dziećmi. Może zostać zaproponowana seria spotkań z naszym specjalistą, których celem będzie opracowanie planu opieki nad dziećmi. Specjalista wypowie się na temat potrzeb dzieci oraz spraw dotyczących ich bezpieczeństwa. Może też poprosić o spotkanie z dziećmi lub zasugerować spotkanie rodzinne, aby mogły zostać wysłuchane i wzięte pod uwagę opinie dzieci. Organizacyjna strona rozstrzygnięcia sporów jest uzależniona od lokalnych okoliczności. Do 75% spraw kończy się całkowitym ich rozstrzygnięciem lub osiągnięciem częściowego porozumienia. Takie porozumienia lub plany opieki rodzicielskiej są dobrowolne i elastyczne i sąd może opierać się na ich założeniach przy wydawaniu orzeczeń i nakazów. Rozwiązywanie trudności drogą rozstrzygnięcia sporów jest na ogół korzystniejsze od przechodzenia przez bolesne, kosztowne i długotrwałe rozprawy sądowe.
- **Dalsza praca** – Jeżeli sąd zażąda od *CAFCASS* przygotowania raportu lub zleci prowadzenie dalszej pracy z rodziną, jeden z naszych specjalistów zgłosi się do Państwa w celu ustalenia terminów spotkania rodziny wraz z dziećmi. Naszym zadaniem jest zebranie informacji, przedyskutowanie z członkami rodziny, co byłoby najlepsze dla dzieci i następnie przedstawienie sądowi odpowiadającego okolicznościom planu opieki rodzicielskiej. Jeżeli zachodzi taka potrzeba, sąd ustali termin rozprawy i, po wysłuchaniu wszystkich stron i zadaniu pytań, sędzia lub sędzia pokoju wyda orzeczenie. Jeżeli wystąpią przedłużające się trudności w korzystaniu przez dziecko z ustalonej formy kontaktu, dalsze wsparcie lub porady mogą zostać zaoferowane drogą sądowego Nakazu Pomocy Rodzinie (*Family Assistance Order*).

Osoby potrzebujące więcej informacji, łącznie z gotowymi do wydrukowania ulotkami przeznaczonymi dla dorosłych, młodzieży i dzieci, analizami przypadków i możliwością zadawania pytań drogą mailową, proszone są o odwiedzenie naszej strony internetowej:

www.cafcass.gov.uk

Inne źródła informacji i wsparcia są wymienione na odwrocie tego poradnika.

Czy dzieci naprawdę potrzebują obojga rodziców?

CAFCASS uważa, że dzieci są szczęśliwsze i lepiej sobie radzą w życiu, jeżeli po

rozpadzie związku są nadal otoczone miłością i opieką obojga rodziców oraz innych członków dalszej rodziny.

Dzieci potrzebują ciągłości opieki i mają do niej prawo chyba, że istnieją znaczące powody, dla których taki kontakt powinien zostać wstrzymany lub w pewnym stopniu ograniczony.

“... poszanowanie prawa dziecka odseparowanego od jednego lub dwojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem

dziecka.”

Gdy dzieci mogą bez uczucia przymusu wyrazić swoje opinie, w większości wypadków nie chcą stracić kontaktu z rodzicem czy inną ważną dla nich osobą. Dzieciom należy się prawo do poszanowania ich życia rodzinnego i aby to prawo mogło być im przez sąd odebrane, musi wystąpić jakaś bardzo ważna przyczyna. Prawo to jest określone artykułem 9 Konwencji o Prawach Dziecka Narodów Zjednoczonych: *(patrz cytata powyżej)*.

Kontynuowany kontakt z rodzicami oraz innymi osobami jest dla dzieci ważny w celu:

- Zaspokojenia ich potrzeb psychicznych i emocjonalnych
- Poprawy ich dobrego samopoczucia, wiary w siebie i poczucia własnej wartości
- Pomocy w utożsamieniu się i zrozumieniu ich pochodzenia etnicznego, uwarunkowań kulturowych, genetycznych i medycznych
- Pomocy w korygowaniu wypaczonego obrazu relacji rodzinnych
- Utwierdzenia ich w stanie zadowolenia i bezpieczeństwa
- Zaoferowania im swobody w posiadaniu i cieszeniu się ważnymi dla nich relacjami.

Dopilnujcie Państwo, aby dzieci w jak największym stopniu skorzystały z kontaktu poprzez:

- Nadrzędne traktowanie potrzeb dzieci
- Planowanie zgodne z indywidualnymi potrzebami każdego dziecka
- Informowanie i uważne słuchanie dzieci
- Dbanie o ich bezpieczeństwo i poczucie bezpieczeństwa
- Próby dojścia do porozumienia i chęć kooperacji
- Tolerowanie odmiennych opinii na temat opieki rodzicielskiej
- Wykazanie się wyobraźnią w ustaleniach dotyczących kontaktu
- Unikanie opóźnień w organizowaniu kontaktu
- Dopilnowanie, by dzieci wiedziały, czego się spodziewać i nie były, poza nieprzewidzianymi sytuacjami, zaskakiwane nagłymi zmianami.

Czy któreś z rodziców jest ważniejsze?

Ważną sprawą dla dziecka jest jakość relacji z każdym z rodziców, bez znaczenia, czy dana osoba jest ojcem czy matką. Dzieci najlepiej sobie radzą w życiu, gdy mają

dobre relacje z obojgiem rodziców.

Ojcowie i matki są jednakowo dla dzieci ważni i, jak bywa wśród dorosłych, dzieci mogą się czasem czuć bardziej związane z jedną osobą niż z drugą. Takie preferencje nierzadko zmieniają się z wiekiem i okolicznościami.

Łatwo jest rozpatrywać spory pomiędzy matkami i ojcami w kategoriach zwycięzców i pokonanych. Sposób myślenia o rozpadzie rodziny jest często uwarunkowany wiadomościami, jakie napływają z gazet, telewizji i od rozmaitych grup protestu. Takie opinie bywają często uogólnieniami i nie zawsze są wyważone.

Niektórzy ojcowie uważają, że sądy i pracownicy *CAFCASS* mają do nich wrogie

nastawienie, odwrotnie niż do matek. Część matek jest równie mocno przekonana, że sądy i specjaliści faworyzują ojców. Matki i ojcowie mogą też uważać, że pracownicy *CAFCASS* we wszystkich przypadkach traktują standardowo ustalenia odnośnie kontaktu, bez indywidualnej oceny potrzeb i okoliczności każdego dziecka²

Wszyscy się różnimy. Każdy członek rodziny może okazywać troskę w inny sposób i sprawowanie opieki rodzicielskiej miewa odmienny charakter u ojców i matek. Takie odmienności są dla dzieci korzystne, a specjaliści dawno temu uznali jednakową wagę opieki rodzicielskiej ojców i matek³. Ostatnie badania wskazują, że ojcowie i matki są w podobnej gotowości na dźwięk płaczących niemowląt i obydwójce z równym powodzeniem potrafią zareagować na potrzeby niemowlęcia⁴.

Obecnie mamy do czynienia z większą powszechną świadomością znaczenia ojcostwa i wielu ojców odgrywa teraz znaczniejszą rolę w życiu swoich dzieci niż to miało miejsce w przeszłości. To bardzo pozytywne i zdrowe dla dzieci i rodzin zjawisko powinno być popierane.

W jakim wymiarze kontakt jest najbardziej wskazany?

Kontakt nie polega tylko na przydzieleniu konkretnego czasu rodzicom i członkom rodziny. Uważamy, że lepiej jest myśleć o kontakcie jako “czasie dla dzieci” z

² A Buchanan, J Hunt, H Bretherton and V Bream : “Families in Conflict, Perspectives of Children on the Family Court Welfare Service”. (2001), Nuffield Foundation, Policy Press

³ Professor Michael Rutter: “Maternal Deprivation Reassessed” (1972). Penguin Education

⁴ C Lewis and J Warin: “What Good are Dads?” (2001), Fathers Direct, NFPI, “Working with Men”, Newpin

naciskiem na jakość tego czasu. Należy skoncentrować się na jak najlepszym wychodzeniu naprzeciw potrzebom Waszych dzieci i dopilnowaniu, by otrzymały odpowiednią opiekę rodzicielską i ceniły sobie wspólnie spędzony czas.

Jest to bardzo ważne, gdyż bez położenia nacisku na ten priorytet, kontakt nie przyniesie większych korzyści Państwa dzieciom⁵.

Pilnowanie, by czas spędzony z dziećmi był wartościowy i wysokiej jakości nie oznacza, że rodzic ma się nagle stać jakimś Supermanem czy Supermanką. Osoby badające ten temat, jak i same dzieci twierdzą, że wskaźnik 'jakości' wiąże się z ciepłym, pozytywnym i autorytatywnym opiekowaniem się, które tworzy i utrzymuje ważne relacje z rodzicami i opiekunami⁶. Dzieci najlepiej powiedzą nam, co oznacza 'jakość' i co jest dla nich cenne.

⁵ J Hunt and C Roberts: "Child contact with non-resident parents", Family Policy Briefings 3 (2004). Department of Social Policy and Social Work, University of Oxford

⁶ Patrz dyskusja na temat więzi w: J B Kelly and M Lamb "Using Child Development Research to make appropriate Custody and Access Decisions for Young Children", Family and Conciliation Courts Review (Vol 38 No 3, July 2000 pp 297-311) Sage Publications Inc, USA

Ankieta przeprowadzona wśród 2tys. dzieci w wieku od sześciu do jedenastu lat na temat widzeń z ojcem⁷ wykazała, że za dobry kontakt uważają one:

- Zainteresowanie ojca sprawami szkolnymi
- Przygotowywanie posiłków
- Wspólne oglądanie telewizji
- Grę w piłkę nożną
- Czytanie bajek
- Wspólne wyprawy na zakupy
- Pomoc w trudnych chwilach.

Jedno z dzieci nazwało to słowem “rozrabianie “ z tatą, inne “ byciem kochaną “ przez tatę. Ich oczekiwania nie wiązały się z drogimi zabawkami, rowerami, komputerami czy wakacjami, lecz relacją z rodzicem i poczuciem “zaopiekowania”. Tego właśnie dzieci chcą i potrzebują i to nazywamy kontaktem dobrej jakości.

Pojawia się tutaj mocny sygnał na temat jakości. Jeżeli macie Państwo za sobą bolesny rozpad rodziny, kooperowanie i uznanie opiekuńczej roli drugiego rodzica lub opiekuna może okazać się wyjątkowo trudne. Aby kontakt odbywał się z powodzeniem, niezbędny jest pewien stopień kooperacji pomiędzy rodzicami. Należy także zachęcać dzieci do swobodnego wyrażania miłości i szacunku wobec drugiego rodzica i członków rodziny. Nawet, jeśli widzenia są narzucone nakazem sądowym, przynoszą one dziecku korzyść tylko wtedy, gdy istnieje jakaś kooperacja i szacunek pomiędzy dorosłymi.

PRZYGOTOWANIE PLANU, KTÓRY JEST ODPOWIEDNI DLA WASZEGO DZIECKA

Każda rodzina jest inna i różne są też dzieci. Przygotowanie planu dla każdego dziecka powinno być poprzedzone uważnym zastanowieniem się nad potrzebami dziecka i sytuacją rodzinną.

Do koniecznych do rozważenia punktów należą:

⁷ Fathers Direct, DIES & Children in Wales, “Day With Dad”, FatherWork (Vol3 No 1, Summer 2004)

- Zastanówcie się Państwo, jak zaplanować czas, by dzieci mogły utrzymać dotychczasowe relacje. Pomyślcie, jak dopilnować, by w przyszłości zostały one otoczone opieką i troską rodzicielską najwyższej próby przez jednego i drugiego rodzica oraz ważnych członków rodziny. Oznacza to branie pod uwagę możliwości nocowania dzieci poza domem, wakacyjne wyjazdy i wyjscia z każdym z rodziców.
 - Dla dzieci poniżej trzeciego roku życia widzenia połączone z nocowaniem mogą okazać się trudniejsze niż dla dzieci starszych. Ustalenia w kwestii widzeń dla dzieci w tym wieku powinny być przeprowadzane ze szczególną uwagą i wyczuciem.
 - Należy zastanowić się nad charakterem istniejących relacji Waszych dzieci z każdym z rodziców lub opiekunem i rozważyć kierunek rozwoju tych związków. Być może w przeszłości, z powodu miejsca zamieszkania i pracy jedno z Państwa było mniej zaangażowane w życie dzieci niż by chciało, może też odczuwać niepokój, że nie poradzi sobie z organizacją kontaktu i potrzebuje wsparcia. Może nigdy nie mieszkało z drugim rodzicem i kontakt będzie oznaczał nawiązanie relacji, a nie utrzymanie już istniejącej.
 - Spójrzcie Państwo na rutynowo odbywające się czynności i zajęcia dzieci przed rozpadem rodziny i postarajcie się w jak największym możliwym stopniu je kontynuować. To dzieci uspokoi i pomoże uchronić je przed poczuciem poniesionej straty. Pamiętajcie też, że więcej uwagi ze strony rodziców i opiekunów niż zwykle były dostawać będzie dla dzieci oczywistą korzyścią.
 - Po przeprowadzeniu separacji jedno z Państwa może mieszkać daleko od członków swojej rodziny i miejsce zamieszkania może nie nadawać się na pobyt dzieci z nocowaniem. Dysponowanie środkiem transportu, koszty podróży i dostępność transportu publicznego odgrywają ważną rolę w podjęciu decyzji, jaka forma kontaktu będzie możliwa. Realizowanie planu widzeń z dziećmi i ustalenia, w jaki sposób będą przez rodzinę pokrywane koszty są częścią wspólnego rodzicielstwa.
-
- Celem planu opieki rodzicielskiej ma być korzyść dzieci, a nie grafik czasowy pomiędzy rodzicami. Jeżeli nie skupicie się Państwo na potrzebach dzieci, mogą one poczuć się jak pakunki odsyłane z jednego adresu na drugi.
 - Należy wziąć pod uwagę życzenia Waszych dzieci. Starsze dzieci mają przyjaźnie, na których im zależy i ważne dla nich zainteresowania. Będą domagały się dopasowania planu opieki rodzicielskiej do ich życia towarzyskiego.
 - Dzieci dojrzewają w różnym tempie i nie należy od nich oczekiwać działania na wzór zachowań innych dzieci w tym samym wieku; niektóre dzieci są pewne siebie i niezależne, inne nieśmiałe i kurczowo trzymają się rodziców. Młodsze dzieci mogą potrzebować znacznego wsparcia, by uchronić je od stresu w

sytuacjach oddalenia od miejsca, które uważają za swój dom. Młodsze dzieci na ogół najlepiej znoszą krótkie i częste widzenia; starsze mogą preferować dłuższe, lecz mniej częste okresy czasu.

- Bądźcie elastyczni i z biegiem czasu uaktualniajcie plan opieki rodzicielskiej. W miarę dorastania dzieci zmieniają się ich potrzeby i okoliczności i to samo dotyczy Państwa sytuacji.
- Jeżeli w rodzinie dochodzi do przemocy, nadużywania alkoholu lub narkotyków albo występuje choroba psychiczna, plan opieki rodzicielskiej musi brać pod uwagę zapewnienie dzieciom bezpieczeństwa. Aby dzieci wyniosły jakieś korzyści z kontaktu, muszą i potrzebują czuć się bezpiecznie. Czasem ryzyko, na jakie narażone jest dziecko jest większe od ewentualnych korzyści z widzenia i w takich sytuacjach lepszym rozwiązaniem jest nie dopuszczenie do kontaktu lub zorganizowanie go w miejscu, gdzie ryzyko wobec dziecka, a niekiedy także rodzica, może być sprowadzone do minimum.

Po przeprowadzeniu separacji, w 90% przypadków rodziny, bez udziału sądu, same ustalają system widzeń. Taka metoda uzgadniania planu opieki rodzicielskiej ma największe szanse powodzenia. Jeżeli nie potraficie Państwo dojść do porozumienia, dobrym pomysłem jest skorzystanie z fachowej pomocy. Przed założeniem sprawy w sądzie w pierwszej kolejności weźcie pod uwagę *mediację*, poufne usługi wyszkolonych mediatorów pomagających w podejmowaniu Waszych własnych decyzji (patrz „Porady i wsparcie” strona 16). Przydatna może być także rządowa broszura *Plany opieki rodzicielskiej* (wersja do wydrukowania znajduje się w sekcji *Informacje* na stronie internetowej: www.cafcass.gov.uk).

Czy kontakt jest zawsze dla dzieci wskazany?

Dobry kontakt daje dzieciom świadomość, że są ważne i otoczone opieką swojej rodziny oraz pomaga im w prowadzeniu szczęśliwego i satysfakcjonującego życia.

Kiedy dzieciom grozi krzywda lub jakość kontaktu pozostawia wiele do życzenia, ich życie może stać się bardzo trudne i nieszczęśliwe i mogą w ten sposób doznać krzywdy.

Po rozpadzie rodziny dzieci funkcjonują najlepiej, jeżeli:

- Nie dochodzi do wielu konfliktów pomiędzy rodzicami, a z pojawiającym się konfliktem dzieci uczą się sobie radzić
- Opieka rodzicielska jest ciepła, pozytywna i autorytatywna ze strony obydwójga rodziców lub opiekunów
- Rodzice lub opiekunowie wspierają się nawzajem i nie krytykują się ani nie wygłaszają pogrózek w obecności dzieci
- Rodzice konsultują ustalenia rodzinne z dziećmi
- Dzieci utrzymują ważne dla nich relacje z dalszymi członkami rodziny
- Dzieci żyją w sytuacji stabilizacji finansowej.

Dla wielu rodziców, po rozpadzie rodziny takie warunki są trudne do spełnienia, ale dla dobra dzieci, należy je sobie postawić za cel do osiągnięcia z biegiem czasu.

10% rodzin zwracających się do sądu decyduje się na taki krok z powodu trwających i poważnych. Jakość ich życia rodzinnego jest niższa niż powinna być. W połowie tych rodzin dzieci nie spotykają się z nie mieszkającym z nimi rodzicem. Połowa rodzin zgłasza także wysoki stan napięć psychologicznych. Rozstrzygnięcie sporów stanowi pomoc dla wielu z tych rodzin.

Kiedy kontakt odbywa się pomyślnie, na ogół jest kontynuowany, chociaż dla sprawnego jego funkcjonowania wymaga trochę uwagi. Gdy kontakt pozostawia wiele do życzenia, zawsze pojawiają się problemy, w szczególności mają jej dzieci. Staramy się zwiększać szanse zainicjowania i kontynuacji dobrego kontaktu.

KIEDY KONTAKT NIE JEST UDANY

Po przeprowadzeniu wywiadów z wieloma rodzinami stwierdzono, że następujące okoliczności mogą stanąć na przeszkodzie udanego kontaktu⁸:

- Uzgodniona forma kontaktu niesie ze sobą trwałe ryzyko fizycznego lub psychicznego skrzywdzenia dziecka i/lub innych osób
- Nie wszyscy członkowie rodziny dokładają starań, by kontakt był udany
- Przynajmniej jeden członek rodziny dąży do wprowadzenia zmian w istniejącej formie kontaktu – kontakt może być negatywnym doświadczeniem i powodem konfliktu dla niektórych lub wszystkich zaangażowanych osób.

Nieudany kontakt jest krzywdą dla dzieci i wiążą się z tym pewne istotne informacje:

Nieuzasadnione utrudnianie kontaktu

Kiedy rodzic mieszkający z dziećmi, bez konkretnego powodu, sztywno przeciwstawia się kontaktowi (co specjaliści nazywają „nieprzejednaną wrogością”), wyrządza krzywdę swoim dzieciom. W takich sytuacjach, najlepszym ostatecznym rozwiązaniem może być doprowadzenie do zamieszkania dzieci z drugim rodzicem.

⁸ L Trinder, M Beek, J Connolly (2002) “Making Contact: How parents and children negotiate and experience contact after divorce” (2002), Joseph Rowntree Foundation

Konflikt pomiędzy rodzicami

Gniew i poczucie krzywdy jest normalne, gdy przeżywa się rozpad rodziny. Gniew pozwala na wyzbycie się stresujących emocji towarzyszących separacji i na osiągnięcie stanu, w którym człowiek potrafi lepiej funkcjonować – w tym sensie jest uzdrawiający. Należy jednak pamiętać, że kiedy dzieci są świadkami rozgrywek i kłótni lub, kiedy dorośli starają się je przed nimi ukryć, dzieci orientują się, co czują rodzice. Będą wówczas zestresowane i niezdolne do cieszenia się z kontaktu. Jeżeli gniew występuje od dłuższego czasu, jest zawsze obecny i dotyczy także dzieci, może okazać się bardzo stresujący i szkodliwy i w rezultacie doprowadzić do poważnej krzywdy psychicznej u dzieci.

“Z badań jednoznacznie wynika, że ciągły i głęboki konflikt pomiędzy rodzicami jest dla

dzieci bardziej szkodliwy niż separacja...”⁹

Różne formy przemocy

Niepokojąco wysoki odsetek dzieci może być narażony na przemoc seksualną, fizyczną lub psychiczną ze strony członka swojej rodziny. Przeprowadzone w ramach badań wywiady z dziećmi i przebywającymi w separacji rodzicami, których sytuacja była wcześniej poruszana w raportach opieki społecznej, wykazały, że w 78% przypadków jedno z lub obydwój rodzice sygnalizowali poważne obawy, a 56% zgłaszało akty agresji¹⁰. Sondaż raportów opieki społecznej dokonany przez Krajowe Stowarzyszenie Kuratorów Sądowych przyniósł dosyć podobne wyniki¹¹.

Każda forma przemocy w rodzinie stanowi potencjalną krzywdę wobec dzieci. Badania z 1994 roku wskazały na krótkoterminowe skutki występujące u dzieci, które były świadkami aktów agresji: stają się one bojaźliwe, wycofane, niespokojne, agresywne, zagubione, mają kłopoty ze snem, trudności w szkole i problemy z nawiązywaniem przyjaźni. Długofalowo, u młodych ludzi powracają żywe wspomnienia agresji, co może prowadzić do obniżenia pewności siebie i umiejętności socjalnych oraz niskiej samooceny, zachowań agresywnych, depresji i podatności na zastraszanie przez innych¹². W świetle powyższego, definicja krzywdy w Ustawie o dzieciach z 1989 roku zawiera obecnie:

“...szkoda poniesiona na skutek oglądania lub słyszenia złego traktowania innej osoby.”¹³

⁹ C Lucey, C Sturge, L Fellow-Smith, P Reder: “What contact arrangements are best for a child?” from “Studies in the Assessment of Parenting” (2003) ed.: P Reder, S Duncan, C Lucey, Brunner-Routledge

¹⁰ A Buchanan, J Hunt, Bretherton H and Bream V (2001) “Families in Conflict, Perspectives of Children on the Family Court Welfare Service”, Nuffield Foundation, Policy Press

¹¹ NAPO (2002) “Contact, Separation and the Work of Family Court Staff”, a briefing from NAPO the Trade Union and Professional Association for Family Court and Probation Staff

¹² NCH Action for Children “The Hidden Victims: Children and Domestic Violence” (1994). London

¹³ Section 120 of the Adoption and Children Act 2002

Jeżeli w rodzinie występowała agresja lub przemoc, nie oznacza to automatycznie, że dzieci nie powinny mieć żadnego kontaktu z osobą przejawiającą agresywne zachowania, ALE oznacza potrzebę przeprowadzenia profesjonalnej oceny ryzyka. Jeżeli kontakt leży w dobrze pojętym interesie dziecka, plan opieki rodzicielskiej musi zawierać opanowanie i kontrolowanie tego ryzyka, aby dziecko było bezpieczne.

OŚRODKI DO KONTAKTU Z DZIEĆMI

Ośrodki do kontaktu z dziećmi są pomocne, gdy istnieją obawy odnośnie bezpieczeństwa lub jeśli zachodzi potrzeba wytworzenia pomiędzy rodzicami i opiekunami poczucia wiarygodności i zaufania. Mogą one także pomóc, kiedy rodziny potrzebują czasu na uzgodnienie alternatywnych planów lub zbudowanie relacji wymaga czasu i wsparcia. Ośrodki są najczęściej używane przez dosyć krótki okres czasu.

Dzielią się na dwa rodzaje: wspomagane' ośrodki, do użytku w przypadkach niewielkiego lub żadnego ryzyka wobec dzieci; i 'nadzorowane' ośrodki do kontaktów, które w innych okolicznościach mogłyby wiązać się ze znacznym stopniem ryzyka. Ośrodki nadzorowane dysponują zazwyczaj wykwalifikowanymi pracownikami socjalnymi i wizyty są indywidualnie nadzorowane.

Personel w takim ośrodku jest wyrozumiały i pomocny. Przy korzystaniu z ośrodka upewnijcie się Państwo, że wiecie, do jakiej należy on kategorii - "wspomaganych" czy "nadzorowanych" i że Wasze dziecko otrzyma usługę w wymaganym wymiarze. Jeżeli to możliwe, wybierzcie się tam ze wstępną wizytą, przed rozpoczęciem kontaktu.

Jeśli tylko jest taka możliwość, kontakt jest najlepiej zarządzany w ramach rodziny. Ośrodki do kontaktu z dziećmi są zazwyczaj dostępne na krótkie okresy czasu i korzystanie z nich bywa niewygodne. Nieodpowiednie ich używanie nie przynosi dzieciom korzyści.

Co należy powiedzieć dzieciom?

Ważne jest przedyskutowanie z dziećmi rozważanych przez Państwo uzgodnień. Dzieci chcą być konsultowane i włączone w proces podejmowania rodzinnych decyzji w sprawach mających wpływ na ich życie, ale bez poczucia odpowiedzialności za postanowienia dorosłych.

Pamiętajcie, że dzieciom może być trudno się przyznać, co na prawdę by wolały, gdyż nie chcą rozgniewać żadnego z rodziców. Słuchanie dzieci jest tak samo ważne, jak rozmawianie z nimi.

“Możemy się dużo dowiedzieć o rozwodach od dzieci, o ile nie będziemy z góry zakładać, że są one zwichnięte psychicznie i trzeba je chronić od efektów rozwodu.”¹⁴

Państwa dzieci mogą mieć trudności z podzieleniem się swoimi opiniami i uzewnętrznieniem uczuć. Trzeba do nich podchodzić z wyczuciem i

¹⁴ L. Trinder, M Beek, J Connolly (2002) “Utrzymywanie kontaktu: Jak rodzice i dzieci negocjują i realizują kontakt po rozwodzie” (2002), Joseph Rowntree Foundation

delikatnością. Jeżeli będą chciały się wypowiedzieć, należy dać im swobodę mówienia, słuchać i uważnie zadawać pytania. Chodzi nie tylko o to, co im powiedzieć dzieciom, słuchanie dzieci jest nie mniej ważne.

Trzeba być świadomym pułapek, na jakie napotykamy w komunikowaniu się z dziećmi. Kiedy krytycznie oceniają one jednego z rodziców zakłada się często, że zostały negatywnie nastawione przez drugiego rodzica; to może nie być prawdą. Należy też uważać, by nie wypaczać opinii dzieci poprzez projekcję własnych przemyśleń i nie wykazywać wobec dzieci zachowań nadopiekuńczych. Trzeba zawsze próbować ocenić i dopasować się do etapu dojrzałości i pojmowania, jaki reprezentują dzieci.

Zapamiętajcie Państwo poniższe uwagi:

- Dzieci są zaniepokojone i zmartwione rozpadem rodziny

- Dzieci są zaniepokojone otrzymywanie mniejszej ilości uwagi ze strony rodziców i opiekunów po separacji
- W obliczu życiowych problemów dzieci zwracają się do swoich rodziców i opiekunów. W przypadku rozpadu rodziny, ich problemy są wywołane właśnie przez rodziców, którzy są wtedy często zaabsorbowani swoimi sprawami i mają trudności w zrozumieniu i wyjściu naprzeciw potrzebom dzieci
- Rodzice zadręczają się, co powiedzieć dzieciom przed separacją i często nie mówią nic lub zbyt mało, by zapewnić dzieciom uspokojenie
- Niepewność, co do przyszłości bardzo może dzieci martwić. Powiedzenie im, co się prawdopodobnie ma wydarzyć i skonsultowanie się z nimi jest bardzo istotnym aspektem opiekuńczej i wspierającej roli rodziców.

Państwa dzieci będą prawdopodobnie oczekiwały otwartej rozmowy, ale nie narażajcie ich na wysłuchiwanie kłótni na temat widzeń. Tłumaczcie, uspokajajcie i konsultujcie się ze swoimi dziećmi, ale nie zezwalajcie, aby uważały, że na nich spoczywa odpowiedzialność za jakiegokolwiek decyzje. Tak nie jest – te decyzje należą do Państwa!”

Traktujcie swoje dzieci jak młodych ludzi z własnymi i liczącymi się poglądami. Choć mogą mieć odmienny od waszego punkt widzenia, na własnej skórze odczuły zaistniałą sytuację. Mogą zaproponować rozwiązania niektórych problemów związanych z opieką rodzicielską rozciągniętą na dwa lub więcej domy. Rodzice, pracownicy *CAFCASS* oraz sądy powinny z uwagą wysłuchać ich życzeń i odczuć.

Kiedy sąd zwróci się do jednego z naszych pracowników z prośbą o wydanie opinii na temat kontaktu lub z poleceniem pracy z rodziną, dojdzie do jego/jej spotkania z dziećmi. Jeżeli są one w odpowiednim wieku i etapie dojrzałości, w delikatny sposób zostanie z nimi przedyskutowana kwestia kontaktu. Dzieci będą zapytane o ich opinie, o ile będą gotowe się nimi podzielić. Następnie pracownik zrelacjonuje te opinie przed sądem i wraz z odpowiadającym sytuacji komentarzem i poradą.

“Pomóżcie mi zdecydować, z kim mam mieszkać”

“Bardzo dziękuję za Waszą pomoc i uprzejmość. Myślę, że to bardzo pomoże Mamusi i Tatusiowi.”

Reakcje dzieci skierowane do *CAFCASS*.

Porady i wsparcie

Action for Prisoners' Families

Zajmuje się promowaniem sprawiedliwego traktowania rodzin osób przebywających w ośrodkach odosobnienia. Linia pomocy zapewnia informacje i wsparcie rodzinom, których członek przebywa w więzieniu. Porady dotyczące odwiedzin i utrzymywania kontaktu, rozmawiania z dziećmi i działania systemu

więzienniczego.

Strona internetowa: www.prisonersfamilies.org.uk

Linia pomocy: **0808 8082003**

ChildLine

Nieodpłatna linia pomocy dla dzieci i młodzieży w Zjednoczonym Królestwie.

Strona internetowa: www.childline.org.uk

Linia pomocy: **0800 1111**

Children and Family Court Advisory and Support Service (CAFCASS)

Państwowa organizacja działająca na terenie Anglii. Zajmuje się ochroną dobra dziecka podczas postępowania w sądzie rodzinnym. Strona internetowa oferuje informacje dla dzieci, młodzieży i rodziców oraz dane do kontaktu w swoich biurach.

Strona internetowa: www.cafcass.gov.uk

tel: **020 7510 7000**

Email: **webenquiries@cafcass.gov.uk**

Child Support Agency (CSA)

Agencja odpowiedzialna za ustalanie, ściąganie, wypłacanie i windykację alimentów na dzieci.

Strona internetowa: www.csa.gov.uk

tel: **08457 133 133**

Families Need Fathers

Informacje i wsparcie w sprawach dotyczących rozpadu rodziny.

Posiada sieć wolontariuszy i organizuje lokalnie regularne spotkania wsparcia.

Strona internetowa: www.fnf.org.uk

Linia pomocy: **0870 7607 496**

Gingerbread

Wiodąca organizacja zapewniająca wsparcie rodzicom samotnie wychowującym dzieci w Anglii i Walii.

Strona internetowa: www.gingerbread.org.uk

Linia porad: **0800 018 4318**

Grandparents' Federation

Działa w imieniu dziadków, którzy w wyniku rozwodu, separacji lub innych problemów rodzinnych stracili kontakt z wnukami, dziadków opiekujących się wnukami lub zaniepokojonych sytuacją wnuków znajdujących się pod opieką władz lokalnych.

Strona internetowa: www.solicitorhelp.com/grandparentefederation1.htm
Linia porad: 01279 444 964

The Law Society Children Panel

Pomaga w znalezieniu adwokatów doświadczonych w reprezentowaniu dzieci, młodzieży i pozostałych stron w sprawach przed sądem rodzinnym.

Strona internetowa: www.lawsociety.org.uk
tel: **0870 606 6575**

NCH

Świadczy usługi dla dzieci w ramach ponad 500 projektów. Informacje i porady dotyczące wielu zagadnień umieszczone są na stronie internetowej.

Także: 'It's not your fault' (To nie Twoja wina) – strona internetowa z praktycznymi poradami dla rodziców przeżywających rozpad rodziny.

Strona internetowa: www.nch.org.uk
It's not your fault: www.itsnotyourfault.org

National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC)

Wiodąca organizacja charytatywna specjalizująca się w ochronie dziecka i zapobieganiu okrucieństwu wobec dzieci w Zjednoczonym Królestwie. Linia pomocy zapewnia informacje, porady i pomoc psychologa osobom zaniepokojonym bezpieczeństwem dziecka.

Strona internetowa: www.nspcc.org.uk
Ochrona dziecka – linia pomocy: **0808 800 5000**

One Parent Families

Informacje dla rodziców samotnie wychowujących dzieci dotyczące zasiłków, podatków, przysługujących praw, prawa rodzinnego, spraw związanych z kontaktem, Agencji ds. Alimentów (CSA).

Strona internetowa: www.oneparentfamilies.org.uk
Linia pomocy: **0800 018 5026**

Parentline Plus

Pomoc i informacje dla rodziców i rodzin poprzez różnorodny zakres usług.

Strona internetowa: www.parentlineplus.org.uk
Linia pomocy: **0808 800 22 22**

Relate

Oferuje porady, warsztaty, mediację, pomoc psychologiczną dla par; bezpośrednie osobiste wsparcie, pomoc psychologiczną przez telefon i stronę internetową.

Linia rezerwacji wizyt: **0845 1 30 40 16**
Strona internetowa: **www.relate.org.uk**

Reunite

Porady, wsparcie i informacje dla rodziców i rodzin, których dzieci zostały uprowadzone lub obawiających się uprowadzenia dziecka.

Strona internetowa: **www.reunite.org**
Linia porad: **0116 2556 234**

Women's Aid

Kampanie na rzecz ochrony kobiet i dzieci poddawanych przemocy. Wsparcie dla kobiet doświadczających w domu przemocy psychicznej, fizycznej lub seksualnej.

PO Box 391
Bristol
BS99 7WS.

Tel (admin.): **0117 944 4411**
Strona internetowa: **www.womensaid.org.uk**
Linia pomocy: **0808 2000 247**
Strona internetowa dla dzieci i młodzieży: **www.thehideout.org.uk**

Inne przydatne organizacje

Children's Rights Alliance for England (CRAE)

Koalicja 275 organizacji ochotniczych i państwowych prowadząca kampanię na rzecz pozytywnej zmiany życia i statusu dzieci w Anglii i pełnego wdrożenia postanowień Konwencji o Prawach Dziecka i innych narzędzi ustawodawczych w zakresie praw człowieka. Promuje szacunek wobec dzieci i traktowanie ich jako pełnych i równoważnych członków społeczeństwa.

Strona internetowa: **www.crae.org.uk**
tel: **020 7278 8222**

Fathers Direct

Krajowe centrum informacyjne ds. ojcostwa. Wiadomości, informacje o szkoleniach, aktualizacje przepisów, streszczenia badań oraz poradniki dotyczące wspierania ojców i ich rodzin.

Strona internetowa: **www.fathersdirect.com**
tel: **0845 634 1328**

National Association of Child Contact Centres

Promuje bezpieczny kontakt w krajowych Ośrodkach do Kontaktu z Dziećmi, gdzie, jeśli ma innych możliwości, dzieci rodzin znajdujących się w separacji mogą spędzić czas z jednym lub obojgiem rodziców oraz innymi członkami rodziny.

Strona internetowa: www.naccc.org.uk

tel: **0845 4500 280**

National Family Mediation

Sieć ponad 60 ośrodków Usług Mediacji Rodzinnej w Anglii i Walii, oferujących pomoc parom w procesie przeprowadzania separacji i rozvodu. Wyjaśnienie mediacji i szczegóły dotyczące lokalnych usług znajdują się na stronie internetowej.

Strona internetowa: www.nfm.u-net.com

tel: **01392 271 610**

Resolution (dawniej: Solicitors Family Law Association)

Stowarzyszenie adwokatów specjalizujących się w prawie rodzinnym; pojednawcze konstruktywne podejście do rozpadu rodziny. Informacje o lokalnych stowarzyszonych członkach.

Strona internetowa: www.resolution.org.uk **01689 820 272**